

RÉGI MAGYAR MEGFIGYELÉSEK.

295. *Az orosz influenza 1782-ben.* Vas-Vármegyében, nevezetesen Tótság vidékén, oly igen erőt vettek némely nyavalyák, (kétség kívül nem egyéb, hanem az orosz nyavalya, mely az Anglusoknál és olaszoknál Influenza nevezet alatt már régen ismeretes) hogy igen ritka ház, a melyben egygy, kettő, sőt néhol az egész háznép, vagy hideglelésben vagy vér-hasban nem sélődne. De mindazáltal jobbára mind ki-gyógyulnak belőle. (Magyar Hirmondó 1782. évfolyam 549. l.)

A mostani időjárásoktól okoztatott hurutos nyavalyák már oda alább, Győrbe és Pestre-is el-hatottak. Valósággal országos nyavalya tehát ez, a melytől ritka tartomány menekedett meg. Régi jegyzésekbenn azt találták, hogy 1580-bann hasonló nyavalya uralkodott csak-nem egész Európában. De akkor Spanyol országban kezdődött volt először; most pedig Éjszakonn, nevezetesen Orosz országban vette eredetét. Akkor-is úgy vették észre, hogy az ér-vágás nem csak nem használt semmit, sőt inkább ártott-is soknak. (Ugyanott 371—2. l.)

Az hidegnek és melegnek szüntelen való változásaiból következett hurutos nyavalya, mely Orosz országban kezdődvén, Svéd, Dánus és Német országot által-járta, most közelebb Bétsbe (Pozsonba s más helyekre) -is el-hatott. (Ugyanott 343. l.)

Nagy-Váradról kis Asszony havának 26 dik napján. — Nagyön öregbíti nyomorúságunkat ama közönségessé lőtt Muszka nyavalya, mely nem csak Nagy-Váradon, hanem minden népesebb helységeken ez egész Vármegyében egygy-aránt el-hatalmazott, és az orvosoknak most is elég sok foglalatosságokat okoz. (Ugyanott 546—47. l.)

A náthás nyavalya, mely az idénn egész Európában közönségesen uralkodott, darab időtől fogva Buda, Pest s több hazánkbeli városok és falu helyek lakossait-is egygyaránt érte. Ennek okát (az én ítéletem szerint) leg-helyessebben találta egygy Bétsi orvos, Christan Doktor Uram, a ki úgy vélekedik, hogy az, a tavalyi nagy hév-ségtől származott, mely az Éjszaki jeges tengerenn a régi jeget meg-olvasztván, a levegő-egyet sok ártalmas gőzzel meg-töl-

tötte, melyet-is az-után az éjszakai szelek minden-felé el-terjesztettek. Mert ugyan-tsak az éjszakai tartományokban kezdődött azon nyavalya legelőször; az-is igaz, hogy az éjszakai szelek az idénn felette gyakran fú-vallottak, s idő közben néhány meleg napok után most-is gyakorta fúnak. (Ugyanott 450. l.)

Az úgy nevezett orosz hurut múlt Sz. Jakab havában Portugalliába is által-hatott. Mellynek közelebb való okának ott-is a hidegnek és melegnek hirtelen való változásait találták.

Ez az idei közönséges nyavalya némely Tüdősoknál oly vélekedést szült, hogy a régi Görög és Romai irásokban gyakorta elő-forduló Pestis emlékezetit mind arra magyarázzák. (Ugyanott 552. l.)

A hideg és hév időnek szüntelen való viszontagságai felette sok munkát adnak az Orvosoknak. Mert az onnét következett nyavalya, melyet-is módi-nyavalyának vagy (legelső eredetéhez képest) Orosz hurutnak neveznek, úgy-anynyira el-hatalmazott, hogy a Bétsi lakosoknak szinte harmad része abban sinlődik. (Ugyanott 358. l.)

A nyáron volt hurutos nyavalya felől, mely egész Európát fel-járta, s nálunk Orosz hurutnak neveztetett, méltó még azt emlétenem, hogy annak legelső eredete szinte Szina országában találatott, melyre nézve az Oroszok Szinai nyavalyának hívták. (Ugyanott 725. l.)

1784-ben. Gömör Vármegyének bizonyos Faluban, úgy mint: Pohorele, Vernát, Marán, Dluba-Lukat és más Szomszéd Helységeken, oly bizonyos nyavalya uralkodik, mely elsőben fő és torok fájást okozván, hideg-lelésre változik, és ezen Helységeken alig találkoznak 3 avagy 4-en, kik ezen nyavallyában ne lettenek volna; mind azon-által minden életek veszedelme nélkül. (M. Hirmondó 1784, 740 l.)

296. *Influenza.* Az influenza Varsóban különösen a' katonaság közt dühösködik. Gróf Witt Generált is meglepé az. Az egy kellemetlen, 's mint állítják ragadó, de elő-vigyázat 's sebesen használt védszer által könnyen elfordítható betegség, mely csak vele nem gondolás által lehet veszedelmessé. Nyak- 's mejj fájdalom által jelentí magát,

hirtelen gyuladó karakterüvé lesz, és a gyomor öbliben erős szúrás okoz. A' legjobb orvoslás módja az, a mi a' nátháé, gyenge izzasztó szer; a' beteg őrizkedjék a' szabad levegőtől, mire még a' lábbadozás után is kell néhány napig figyelmeztetni. — Oroszországban sok helytartóságok, névszerint Moskau és Petersburg is kegyetlenül lepettek meg e nyavalya által. (Hazai 's külföldi Tudósítások 1833. Első félesztendő 224. l.)

Bécs. Ápr. 30. d. Az a' nátha nemü járvány nyavalya, mely most Európának nagy részében uralkodik, (influenza), itt Bécsben is felette elhatalmazott, s' nagy részét lakosinak hirtelen meglepte. A' napokban csak ezen egy nyomtató műhelyben, melyben a' Magyar Kurir nyomtatattatik, olly sokan betegedtek meg a' szedők és nyomtatók közül, hogy ma félszáznyi újság levélnél többet nem küldhetünk. (Magyar Kurir.) — Pesti szedőink 's nyomtatóink eddig erősebben tartották magokat az influenza ellenére is, minthogy illyes valamivel büntetnének bennünket. (Ugyanott 282. l.)

297. *Különös ősz.* Kraszna Vármegyének Kémer nevezetű helységében, Sz. György havának 20 dik napján: Ritkán fordul-elő olyan ősz, mint a' közelebb múlt esztendő: mely nem tsak másodszor meg-ért némelly gyümölcsökét termesztett a Szilágyban, hanem ennek felette, a Somlyai magas hegyeken sok gyümölcs-fákat, harmadszor is meg-virágoztatott. E' mellett annyi aszszú szőlő borral Szilágy országa talán soha sem bővölködött, mint most: mely a' jó gazdánál a' Hegy-allyai borokkal is vetélkedhetik. (Magyar Hirmondó 1780. 297. l.)

298. *A rendkívüli időjárás következményei: 1. Kétsser termő Eperfa.* »Az idei (1822) rendkívül való Időjárás, különös következéseire nézve emlékezetessé tette magát. Külföldi Ujságok jelentik, hogy Kalkauban (fekszik a Naszszau földön) September hónap végével, a tavaszon ültetett Alma, Körte, és Tseresznye fák, olly szépen virágoztak, hogy Májusban sem virágozhatnak szebben. — Még itt nem mullja fellyül a Külföld áldott Hazánkat; mert ennyivel mi is dicsekedhetünk; sőt a' már minap is említett Vörös Marthy Ferencz Prókátor Úr udvarán Pesten egy Eperfa másodszori termés gyümölcstét annyira nevelte, hogy a megérést tsak a November elején bekövetkezett nagy dér akadályozta. (Hasznos Mulatságok 1822. Második félesztendő 334 l.)

2. *Holló-fiak karácsonykor.* »A legközelebb múlt karácsony Ünnepe első napján, Tek. Ns. Szathmár Vármegyében a Szamos Folyó mellett fekvő Sülyi Helység határán levő erdőben, mely Földes Uri Jussal Tek.

Ajtai János Urat illeti, három anyányi Holló fiakat szedtek le egy fa tetejéből. A madárfiak egy hét mulva kirepültek volna; most még mind a három él és friss. Ezen különöséget kétségkívül a hosszú és meleg ősz okozta; de minden esetre emlékezetet érdemlő tünemény. (Ugyanott 1823. Első félesztendő. 55 – 56. l.)

299. *Télen termő Almafák.* Kismarton Városa szomszédságában fekvő Csillingthal nevű Helységben egy Lakosával, különös történet tapasztaltatott, a' mostani télnak rendkívül való lágyasága. Láttá t. i. az említett Lakos, gyümölcstös kertjének egy almáját a' múltt Októberben ki-virágozva: a' közelebb múltt Januariusban pedig téli-almákat szedett azon fájáról, melyeket szives tiszteletének jelül a' maga Lelki-Attyának a' T. Plébánus Urnak vitt ajándékol. Többen ettek a' szokatlan idejű almákból, és azoknak se' színében se' ízében nem tapasztaltak leg-kissebb hijánosságot is. Tsak abban az egyben különböztek ezen almák a' máskoriaktól, hogy nem voltak ollyan nagyok. — Kismarton Városa' kapitányának Müllner Úrnak kertjében is egy egészen meg-érett alma szakasztott le ezen a' télen, mely tulajdonképpenvaló téli gyümölcstől, egész Háza-népének adott kóstolót a' nevezett Úr, örök emlékezetnek okáért. (Bétsi Magyar Hirmondó 1796. 228. l.)

Bereg Vármegyéből. — Az majd egész Októberi meleg napok nyár középhe is oda illettek volna. Sőt Novemberben is volt olyan éjszakák: a' melyen egészen virradtig dörgött és villámlott. Nem újság volt, némely füveknek és fáknak másodszori virágzások. Mit mondok többet? nékem, egy Halgatóm, a' maga gyümölcstös-kertjéből, másodszor termett, és egészenen megért almákat hozott. (Ugyanott 1797. XI-ik szakasz 47. l.)

300. *Különös időjárás.* Pesten az essős és sáros napok után a' folyó hónap 11-kén (Boldog-Asszony hava) erős éjszakai szél támadván, egészen téli idővel látszatott fenyegetni; de estve hirtelen megváltozván, tsaknem nyári melegre 11 óra tájban a' hathatós szél zúgó essőt hozott; utóbb az ég fel-tisztulván, 4 óra tájban másnap reggel ismét szörnyű szél támadott, és setét felhőkkel elborítván egünket, rémitő zúgással nagy fergeteg támadott, midőn a' jég, dara, és esső keveredve hullván, nagy villámlások és rémitő tsattogások között Pesten Ferencz Városában a' mennykő lecsapott, 's a Reformatum templom- megett a' városnak fa-tartó majorjába, azt meggyújtotta, 's az egész várost nagy ijedtségbe hozta: de a' bő esőzés, és a' serény segedelem mégis meggátolta a' veszedelem további terjedését. Ezen közben annyival nagyobb volt a' rémülés, mivel az egész város felett a' levegő

mint egy tűzben állani látszatott, és a gyakor menydörgések 's villámlások folyvást tartottak. — Ezen tünemény annyival különösebb, mivel 11-dikén déltájban a' Duna felett igen szép szivárvány látszott, 's ugyan ez időben a' Budai várban havas eső esett. (Hazai 's külföldi Tudósítások 1827. Első félesztendő 28. lap.)

301. Szivárvány télen. Nálunk (Pesten) az időjárása folyvást gyenge minden fagy nélkül, úgy hogy inkább tavasi időnek lehet mondani. Ennek jeles bizonyossága az, hogy ma u. m. December 10-kén reggel 9 óra tájban éjszaka nyugaton gyönyörű kettős szivárvány látszott, melyek közül kivált a külső szokott szép színeivel különösen díszeskedett. (Ugyanott 1825. Második félesztendő 369. l.)

302. Ritka súlyú ember. Ezekben a' napokban temetének itten Posonyban a' föld gyomrába edgy olly nevezetes embert, kinek emlékezete valamint a' természet Historiájában, úgy a' Tudósok, és Tudományt szeretők társaságában méltó az emlékezetre. Ezen emlékezetes Hazafi edgy hajdoni ide való kereskedő Fináty Ferencz Úr, kinek akár külső, akár belső természetétől vett ajándékait szemléljük, azt mondhatjuk vala róla, hogy az ő nagy elméjét, mellyel (azonkívül hogy a' nevezetesebb tudományokban jártos költés vala) mindeneket különös felebaráti szeretettel ölelgetett, olly nagy test vette vala körül, melly az ő életének legszébb idejét csak nem eleven halállal ajándékozván meg, már 12 esztendőktől fogva teste nagysága és kövérsége miat, a' maga Házából nem-tsak ki nem mehetett, sőt ott-is szüntelen vagy ágyban fekvőni, vagy edgy számára különösen készített Karoszekben ülni, 's reggeltől fogva estvig dohányozni kéntelenítették. Már 30 esztendőskorában olly nagy és kövér testtel bírt, hogy az Isten-házában edgy székek is szűk vólta az ő le-ülésére helyet nem engedhetett. Minek-utánna magának különös széket csináltatott volna, onnan-is edgy néhány esztendősk alatt csak hamar ki-szórúlván az Eklésia főbb Lelki-pásztoraitól megnyerte, hogy a' közönséges Isteni tiszteleteket különös foháskodásokkal felválthassa. Nevezetesen utólsóbb esztendeiben életének már minden tagjairól kezdettek vala tsudálatosan le-függeni a' rendkívül való kövérségek. Nyomott 4-másat 88 fontot. 12 izmos férfiak által igen nagy erővel téttetett a' halál nyújtó padjára, a' honnan 12-től által fel-

vétetvén el-temetteték életének 56-dik esztendejének, minekutánna torkában nőtt kövérségei az élet lehelletére több utat nem engedvén, egészséges állapottyában meg-fulladott volna. (Magyar Hirmondó 1785. 541—542. l.)

303. A léggömb Szegeden. Ezen szabad királyi Városba Méltóságos Gróf Teleki Sámuel érkezett e' folyó hónapnak (Sz. Jakab hava) hatodik napján. A többi foglalatosági között ő Excellenciájára különös hajlandóságát a' Tudománybeli dolgokhoz megesmértette nálunk. Mivel kiváltképen a' régiségeket, és az itt való Oskolákat meglátogatta, kinek is azon oskolaloknak edgy tanítója Galauner János, edgy odát; Szablik István pedig az említett Oskoláknak Directora edgy Égi Golyobist felajánlottak. Ezen Golyobis vékonyan ki-készített holgokból vala el-készítve, Veres és fehér színre rész-szerint festve, két lábnyi magoságú három lat nehézségű 's ő Excellenciájának nevét mutató aranyos betűkel ékesítve vala. Ötminuták alatt minekatánna ő Excellenciájára a' pántlikák melyen kötve tartotta el-metzeni méltoztatott, dél-felé igyekezvén, a' felyhők határirra emelkedett mosár pattogások s' tapasztalások között. Sokal nagyobb erővel tapasztalá igyekezetét ezen Golyobisnak annak építője, mint tavalyi esztendőben Pest Városába három izben tett szerentsés próbájiban. Mi okból? tovább való vizsgálásokra hagyta. Im miképen tudjuk a' küső bölcs találmányokat mi is követni. (Magyar Hirmondó 1785. 466—467 l.)

Közli: LENGYEL BÁLINT.

304. Meteorhullás. 1560-dik esztendőben nemcsak Kőrös városában, hanem ország szerént szolván, Pünkösöd havában a hideg a szőlőket elvévén, ollyatén nagy szükség lett, hogy nagy summa pénzen sem vehettek bort a helységek. Azonban nyárban nagy víz szakadások lettek a felhőkbe, mellyek miatt sok károkat vallottak a föld népei, nevezetesebben: Miskolcz városa körül a zápor esőben a felhőkbe öt darab kövek hullottak le, mellyek olly nagyságúak voltak, mint az embernek feje, ezek pedig vas-színűek és bűdös kénkőves szagúak voltak; ezeknek egyike a Diósgyőri várban tartatott emlékezeteknek okáért, négye pedig Balassa Zsigmond úr által Ferdinánd királynak által küldetett Bécsben. (Balla Gergely. Nagy-kőrösi Kronika. Kiadta Szabó K. és Szilágyi S. Kecskeméten 1856.)

Közli: M. D. S.